

NEPAKALTINAMŲ ASMENŲ PAKARTOTINIO NUSIKALSTAMUMO IR ĮGALINIMO SĄSAJOS

Jolanta Navickienė¹, Algimantas Liausėdas¹, Edmundas Vaitiekus²

¹Viešoji įstaiga Rokiškio psichiatrijos ligoninė, ²Utenos kolegija

Raktažodžiai: nepakaltinamas asmuo, pakartotinis nusikalstamumas, rizikos veiksniai, įgalinimas.

Santrauka

Paštaraisiais dešimtmečiais vykdoma daug tyrimų, kuriuose nagrinėjama nusikalstamos veikos priežastys, rizikos veiksniai, lemiantys pasikartojantį nusikalstamumą. Pakartotinis nusikalstamumas – nuolatinė tendencija pakartotinai nusikalšti, elgtis asocialiai.

Veiksniai, turintys įtakos pakartotiniam nusikalstamam elgesiui, yra žemas išsilavinimo lygis, bazinių įgūdžių neturėjimas, užimtumo darbo rinkoje problemos, nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas, narkotikų ir alkoholio vartojimas, psichinės sveikatos sutrikimai, silpni socialiniai ryšiai. Esminis šių veiksmų pakartotinius nusikaltimus skatinantis vaidmuo patvirtintas įvairiose šalyse atliktų tyrimų rezultatais. Dėl to yra pagrindas manyti, kad šie veiksniai universalūs.

Straipsnio tikslas – atskleisti nepakaltinamų asmenų pakartotiniam nusikalstamumui įtakos turinčius rizikos veiksmus bei šių asmenų pakartotinio nusikalstamumo sąsajas su įgalinimu. Taikyti tyrimo metodai – mokslinės literatūros bei Rokiškio psichiatrijos ligoninės pacientų dokumentų analizė.

Tyrimas parodė rizikos veiksmų įtaką tiriamųjų nusikalstamumui bei menkas tiriamųjų įgalinimo išorines sąlygas. Rizikos veiksniai, skatinantys nepakaltinamų asmenų pakartotinį nusikalstamumą, susiję su šių asmenų įgalinimu – pasirinkimų didinimu bei galimybėmis paveikti savo gyvenimą.

Įvadas

Visuomenės saugumas – prioritetas kiekvienos valstybės tikslas, o galimybė atskirti asmenis, kurie kelia grėsmę visuomenei – viena iš teisinės sistemos siekiamybių. Nusikalstamumas – viena iš aktualiausių socialinių problemų, su kuria susiduria kiekviena šalis [8]. Paštaraisiais dešim-

tmečiais vykdoma daug tyrimų, kuriuose nagrinėjama nusikalstamos veikos priežastys, rizikos veiksniai, lemiantys pasikartojantį nusikalstamumą. Pakartotinis nusikalstamumas – nuolatinė tendencija pakartotinai nusikalšti, elgtis asocialiai [8]. Siekiant mažinti pakartotinio nusikalstamumo statistiką, tikslinga atkreipti dėmesį į asmenų resocializaciją bei didesnę dėmesį skirti asmenų įgalinimui.

Šiuolaikinei nusikalstamumo prevencijos problemos sprendimo versijai, vyraujančiai visuomenėje, būdinga nuomonė, kad nusikalstamumo prevencija yra pirmiausia teisėsaugos institucijų pareiga. Taip pat manoma, kad tik teisėsaugos institucijų veiksmingas ir tinkamai organizuotas darbas iš esmės užtikrina nusikalstamumo prevencijos sėkmę šalyje. Ši nuomonė, nors ir plačiai paplitusi bei žiniasklaidos eskaluojama, kriminologiniu požiūriu atrodo klaidinga [5].

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2012 m. lapkričio 14 d. nutarimu Nr. 1381 patvirtino Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo tarpinstitucinį veiklos planą, kuriame vienu iš veiklos prioritetų išskirta „<...>nusikalstamumo prevencijos sistemos tobulinimas per mokslinius tyrimus; <...>“. Tai svarbus iššūkis tiek mokslininkams, tiriantiems nusikalstamumą ir su juo susijusius socialinius procesus, tiek ir praktikams, kurie, esant ribotiems finansiniams bei žmogiškiesiems ištekliams, siekia užtikrinti saugumą bendruomenėje ir valstybėje [5].

Pakartotinis nusikalstamumas. Pakartotinis nusikalstamumas – nuolatinė tendencija pakartotinai nusikalšti, elgtis asocialiai [8]. Tiriant pakartotinio nusikalstamumo rodiklius ir su tuo susijusius veiksmus, susiduriama su daugeliu problemų. Vis dėlto šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje daugiausia dėmesio skiriama ne pakartotinio nusikalstamumo sampratos problematikai, bet asmens keliamos rizikos įvertinimui. Dažniausiai bandoma įvertinti, kokie veiksniai lemia, ar asmuo pakartotinai nusikals, bei kurie iš tų veiksmų yra reikšmingiausi. Pakartotinai nusikalstančio asmens (recidyvišto) asmenybė – tai visuma tarpusavyje susijusių socialiai reikšmingų neigiamų savybių ir santykių, kurie sąveikaudami su išorinėmis sąlygomis ir aplinkybėmis,

nulemia pakartotinių nusikalstamų veikų padarymą [5].

Nusikalstamumo procesus analizuojančios mokslinės studijos siekia išsiaiškinti ne tik nusikalstamo elgesio prigimtį, jo pasireiškimo variantus, bet ir žinių apie su nusikalstamu elgesiu susijusius biologinius, asmeninius, tarpasmeninius, situacinius ir socialinius kintamuosius. Šie nusikalstamą elgesį prognozuojantys veiksniai dar yra vadinami rizikos veiksniais ir remiasi žmonių bei jų situacijų charakteristikomis, kurios yra susijusios su didesne nusikalstamo elgesio tikimybe [8].

Rizikos veiksnių įtaka pakartotiniam nusikalstamumui. Naujausiuose moksliniuose tyrimuose, nagrinėjančiuose pasikartojančio nusikalstamo elgesio prigimtį ir jo priežastis, dažniausiai skiriami konkretūs teisės pažeidėjo pakartotinio nusikalstamumo rizikos veiksniai, kurie skirstomi į dvi grupes. Viena iš jų yra statiniai veiksniai (laikui bėgant nesikeičia), antroji – dinaminiai (besikeičiantys). Dinaminiai rizikos veiksniai dar apibūdinami kaip kriminogeniniai poreikiai. Juos patenkinus, sumažėja pakartotinio nusikalstamumo rizika [7].

Statiniai rizikos veiksniai. Statiniai veiksniai apima praecityje įvykusius ir dėl to nekintamus, su nusikalstamu elgesiu sietinus reiškinius bei faktus [7]. Mokslinėje literatūroje statiniams rizikos veiksniams priskiriama kriminalinio elgesio istorija – anksti prasidėjęs ir nenutrūkstamas dalyvavimas nusikalstamoje veikloje įvairiomis aplinkybėmis ir įvairiose situacijose [8]. Teisės pažeidėjo amžius pirmojo nusikaltimo metu taip pat yra statinis rizikos veiksnys ir ypač reikšmingas ne tik apibūdinant teisės pažeidėjo nusikalstamumo istoriją, bet ir prognozuojant pakartotinį nusikalstamumą [8]. Reikšmingas statinis veiksnys – asmens biologinės šeimos kriminalinė istorija. Jeigu šeimos narių elgesys asocialus, jie pažeidinėjo įstatymus, tai toks vaikystėje ar paauglystėje išmoktas nusikalstamas elgesys turi tendenciją išlikti ir vėliau. Asmens įgalinimo objektu negali būti statiniai veiksniai, nes jie yra stabilūs ir jų pakeisti negalima.

Dinaminiai rizikos veiksniai. Tradiciškai dinaminiai rizikos veiksniai ar kriminogeniniai poreikiai yra skirstomi į asmeninius, socialinius ir ekonominius [8]. Toks veiksnių grupavimas atspindi specifiką ir sritis, kurioms jie priklauso. Mokslinėje literatūroje minimi šie dinaminiai rizikos veiksniai: išsilavinimas, darbas, gyvenamoji vieta (būstas), finansai, santykiai su partneriu ir artimaisiais, alkoholio/narkotikų vartojimas, psichikos sveikata.

Analizuojant nepakaltinamų asmenų dinaminis rizikos veiksnius, galima išskirti dar vieną veiksnį, glaudžiai susijusį su psichikos sveikata – tai priverčiamųjų medicinos priemonių (toliau – PMP) taikymas. PMP skiriamos asmenims, teismo pripažintiems nepakaltinamais ar ribotai

pakaltinamais, arba asmenims, kuriems po nusikalstamos veikos padarymo ar bausmės paskyrimo sutriko psichika ir dėl to jie negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti. Po PMP taikymo uždaro tipo gydymo ištaigoje, psichikos sutrikimų turintiems asmenims yra sunku prisitaikyti prie visuomenės gyvenimo sąlygų, todėl reikalinga visokeriopa pagalba integruojantis šiuolaikinėje socialinėje aplinkoje.

Taigi, mokslinės literatūros ir mokslinių tyrimų analizė nurodo grupę veiksnių, turinčių didelės įtakos pakartotiniam nusikalstamam elgesiui: žemas išsilavinimo lygis, baziinių įgūdžių neturėjimas; užimtumo darbo rinkoje problemos (darbo paštovumas bei pasitenkinimas juo); nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas; narkotikų ir alkoholio vartojimas; psichinės sveikatos sutrikimai; silpni socialiniai ryšiai (socialinis kapitalas).

Esminis šių veiksnių pakartotinius nusikaltimus skatinantis vaidmuo patvirtintas įvairiose šalyse atliktų tyrimų rezultatais. Dėl to yra pagrindas manyti, kad šie veiksniai yra universalūs. Jų įtaka turėtų būti svarbi taip pat ir tose šalyse, kur tokie tyrimai dar nebuvo atliekami, taigi ir Lietuvoje [2].

Įgalinimas. Viena iš pasiteisinančių pagalbos priemonių, siekiant sumažinti ar užkirsti kelią pakartotiniam nusikalstamumui – įgalinimas. Įgalinimas – procesas, kurio metu žmonės ar bendruomenės padidina savo gyvenimo kontrolę ar jo kūrimą, dalyvavimą sprendimuose, liečiančiuose jų gyvenimą [1]. Įgalinimas, kaip teigia L. C. Johnson, – tai strategija, kurios tikslas – „sumažinti žmogaus bejėgiškumą, skatinti imtis atsakomybės už savo gyvenimą“ [6]. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne įgalinimas apibrėžiamas kaip leidimas kažką daryti. Įgalinimas – platus, daugiadimensinis ir multidisciplininis reiškinys [3]. Dažniausiai psichikos negalią turinčių asmenų įgalinimas siejamas su psichosocialine rehabilitacija, kuri apibrėžiama kaip procesas, kuris suteikia individams galimybę pasiekti optimalų savarankiškumo lygį.

Įgalinimu siekiama sumažinti žmogaus, atsidūrusio probleminėje situacijoje, bejėgiškumą, skatinama keičti ir keisti savo aplinką, kritiškai ir atsakingai mąstyti bei veikti, suteikiama pasirinkimo galimybių laisvė, reikiamos žinios, įgūdžiai, išteklių, drauge skatinama prisiimti atsakomybę už savo poelgius ir gyvenimą. Įgalinimo turinį apibūdina prasmingi socialiniai ryšiai, pasikeitimas žiniomis, darbuotojo ir kliento nuoširdus bendravimas, dialogas bei partnerystė, paremta pagarba, tolerancija, nuoširdumu, disciplinotumu ir atsakomybe [10].

Platus užsienio valstybėse atlikti recidyvinio nusikalstamumo priežasčių tyrimai leido išsiaiškinti veiksnius, kuriuos kryptingai taikant galima paštebimai sumažinti pakartotinio nusikaltimo padarymo tikimybę. Svarbiausi iš jų: bazi-

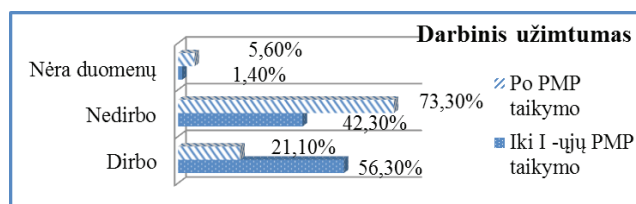
niai gyvenimo įgūdžiai bei išsilavinimas, užimtumo darbo rinkoje statusas, turimo darbo kokybė, nuolatinės gyvenamosios vietos turėjimas, psichikos sveikatos būklė, socialiniai ryšiai. Priemonės, skirtos šiems veiksniams kontroliuoti, tapo modernių vietinių ir nacionalinių pakartotinio nusikalstamumo prevencijos programų pagrindu [2].

Daugelio autorių atlikti moksliniai tyrimai patvirtina, kad netgi sergantys šizofrenija arba alkoholizmu asmenys geriau funkcionuoja bendruomenėje: tie, kuriuos sieja palaukiantys ryšiai, ilgiau jaučia gydymo rezultatus, mažiau atsinaujina ligos ir rečiau guldomi į ligoninę. Ir priešingai, socialiai izoliuoti arba gaunantys nepakankamą socialinę paramą individai, susidūrę su problemomis, rečiau imasi aktyvių veiksmų joms spręsti. Socialiniai ryšiai, stiprinantys socialinį tinklą, parodo socialinius išteklius, esančius bendruomenėje ir galinčius suteikti paramą krizės atveju [10].

Straipsnio tikslas – atskleisti nepakaltinamų asmenų pakartotiniam nusikalstamumui įtakos turinčius rizikos veiksnius bei šių asmenų pakartotinio nusikalstamumo sąsajas su įgalinimu.

Tyrimo medžiaga ir metodas

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, atlikta mokslinės literatūros analizė ir sociologinis tyrimas VŠĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninėje. Tyrimo metodas – dokumentų (teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizų aktų, epikrizių, teismo nutarčių, buities tyrimo aktų, raštų iš įvairių institucijų ir kt.) analizė. Buvo renkama informacija apie: nepakaltinamą asmenį (amžius, lytis, išsilavinimas ir kt.); respondento sveikatą (diagnozė, darbingumo lygis, psichi-

1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbinį užimtumą iki I – ujų PMP ir po PMP taikymo, procentais

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal santuokinio statuso ir PMP ryšį, procentais

Santuokinis statusas	PMP taikomas		
	II kartą	III kartą	IV kartą
Gyvena nesudarę santuokos	1,4%		
Našlys (-ė)	2,8%		
Išsituokęs (-usi)	19,7%	1,4%	2,8%
Nevedęs (netekėjusi)	49,3%	15,5%	2,8%
Vedęs (ištekejusi)	1,4%	2,8%	

kos sutrikimo pripažinimas); šeimyninę padėtį bei socialinius santykius (vedybinis statusas, nuolatinio partnerio turėjimas/neturėjimas, socialinius ryšius iki PMP ir PMP taikymo metu bei jų pokyčius ir kt.); darbinį užimtumą ir pajamas (gaunamos pensijos/pašalpos pobūdis, darbinis užimtumas iki PMP/po PMP taikymo, nedarbo priežastis ir kt.); nusikalstamą veiką (teistumą, taikytų PMP skaičių, PMP trukmę, įvykdytas nusikalstamas veikas bei jų sąsajas su PMP taikymo skaičiumi ir kt.); resocializacijos (įgalinimo) priemonės, taikytas hospitalizacijos metu bei bendruomenėje.

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant programos SPSS-21 paketą.

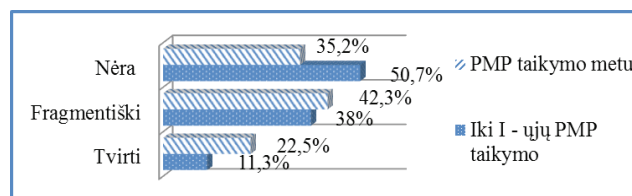
Tyrimo aprašymas ir rezultatai

Tyrimo metu išanalizuota 71 nepakaltinamo asmens, kuriam 2015 m. 05 – 07 mėn. buvo pakartotinai taikomos PMP griežtos, sustiprinto ir bendro štebėjimo sveikatos priežiūros skyriuose, dokumentacija. 74,6% asmenų (N=53) PMP taikomos antrą kartą; 19,7% (N=14) – trečią, 5,6% (N=4) – ketvirtą ir daugiau kartų. PMP pakartotinai taikytos 91,5% (N=65) vyrams ir 8,5% (N=6) moterims. Daugiau nei pusė tiriamųjų (61%) – vidutinio amžiaus asmenys.

Apibendrinant štatinius rizikos veiksnius matyti, kad daugiau nei pusė tiriamųjų, kuriems pakartotinai taikomos PMP, augo pilnoje šeimoje (52,1%), 32,4% – nepilnoje šeimoje, 11,3% – institucijose. 5,6% tiriamųjų, kuriems PMP taikomos IV kartą, augo nepilnose šeimose. 65,5% tiri-

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenimą šeimoje ir PMP taikymo dažnumą, procentais

Iki PMP taikymo gyveno su:	PMP taikomos		
	II kartą	III kartą	IV kartą
Kitais asmenimis	1,4%		
Globos namuose	19,7%	8,5%	2,8%
Su vienu iš tėvų	26,8%	5,6%	
Su tėvais	14,1%	4,2%	
Su sutuoktiniu / partneriu (-e)	5,6%		
Vienas (-a)	7,0%	1,4%	2,8%

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal socialinius santykius iki PMP taikymo ir jų metu, procentais

mųjų biologinėse šeimose buvo vartojamas alkoholis, bei 26,8% šeimų buvo smurtaujama.

Dinaminiai rizikos veiksniai. Išsilavinimas. 36,6% tiriamųjų turi pagrindinį išsilavinimą; 23,9% – vidurinį; 22,5% – aukštesnįjį; 5,6% – aukštąjį; 11,2% – pradinį arba neturi jokio išsilavinimo. Profesinė kvalifikacija: 49,3% tiriamųjų neturi profesinės kvalifikacijos; 46,5% yra įgiję profesinę kvalifikaciją. Gyvenamoji vieta. Iki I – ujų PMP taikymo 53,5% respondentų gyveno tėvų/artimųjų namuose; 15,5% nuosavame; 4,2% – išnuomotame; 26,8% tiriamųjų – socialinės globos namuose.

Darbinis užimtumas. Iki I – ujų PMP taikymo 21,1% tiriamųjų nedalyvavo darbo rinkoje, po PMP taikymo nedirbančiųjų skaičius išaugo tris kartus (1 paveikslas). Nedarbo priežastys: 73,2% tiriamųjų dirbti negalėjo dėl sveikatos problemų. Tyrimo rezultatai parodė, kad po PMP taikymo štaacionare tik maža dalis nepakaltinamų asmenų sugeba išlikti darbo rinkoje. Nedalyvaujant darbinėje veikloje 49,3% tiriamųjų gavo netekto darbingumo pensiją; 47,9% – socialinę pašalpą, o 2,8% jokių asmeninių pajamų negavo.

Santuokinis statusas. Tyrimo rezultatai parodė, kad dažniausiai PMP taikomos, 69% skirta II kartą, 16,9% – III kartą ir 5,6% – IV kartą, išsiuokusiems asmenims arba nevedusiems (netekėjusioms). PMP dažnumo ir santuokinio statuso ryšio duomenys pateikiami 1 lentelėje.

Socialiniai santykiai ir ryšiai. Iki PMP pakartotino taikymo 11,3% (N=8) tiriamųjų gyveno vieni; 5,6% (N=4) – su sutuoktiniu/partneriu (-e); 18,3% (N=13) – su tėvais; 32,4% (N=23) su vienu iš tėvų; 31% (N=22) – socialinės globos namuose. Atsižvelgiant į PMP taikymo dažnumą matyti, kad dažniau PMP buvo taikomos tiriamiesiems, kurie gyveno socialinės globos namuose (2 lentelė).

Iš gautų duomenų matyti, kad nepakaltinamų asmenų

3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal psichikos sutrikimo bei medikamentinio gydymo pripažinimą ir taikomas PMP, procentais

		PMP taikomos			P
		II kartą	III kartą	IV kartą	
Pripažįsta turintys psichikos sutrikimą	Ne	19,7%	8,4%	4,2%	0,002
	Taip	54,9%	11,3%	1,4%	
Pripažįsta jog reikalingas medikamentinis gydymas	Ne	14,1%	11,3%	4,2%	
	Taip	60,6%	8,5%	1,4%	

socialiniai santykiai su šeimos nariais/artimaisiais keitėsi: 11,2% tiriamųjų santykiai sustiprėjo PMP taikymo metu, tačiau 4,3% – jie tapo fragmentiški, bei 15,5% – nebepalaikė jokių socialinių ryšių su šeimos nariais ar artimaisiais (2 paveikslas).

Iki I – ujų PMP socialinius ryšius su draugais/pažįstamais palaikė 50,7% tiriamųjų. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad PMP taikymo metu socialinius ryšius su draugais ar pažįstamais palaikė tik 11,3% tiriamųjų. PMP taikymas turi neigiamos įtakos socialiniams ryšiams. Galima daryti prielaidą, kad dėl pakartotinai įvykdytų nusikalstamų veikų susilpnėja tiriamųjų socialiniai ryšiai su artimaisiais, o ryšiai su draugais/pažįstamais – nutrūksta.

Psichikos sveikata. Iki I – ujų PMP taikymo 91,6% tiriamųjų jau buvo gydyti psichiatrijos ligoninėse, 7% – nebuvo hospitalizuoti, apie 1,4% – nėra duomenų. Tyrimo metu 7% tiriamųjų, kuriems pakartotinai taikomos PMP, nušalstytas 0-25% darbingumo lygis, 93% respondentų – 30-55%. Pagal diagnozes pakartotinai taikomų PMP metu tiriamieji pasiskirstė taip: 76,1% respondentų diagnozė F20-F28, 11,3% – F04, F06-F07, 8,5% – F70-79. Tyrimo metu pastebėta, kad didėjant pakartotinai taikomų PMP skaičiumi, didėja ir tiriamųjų, kurie nepripažįsta turintys psichikos sutrikimą ar medikamentinio gydymo reikalingumo, skaičius (3 lentelė).

Nusikalstama veika. Atliktas tyrimas parodė, kad augant PMP skaičiumi, išlieka nepakaltinamų asmenų įvykdytos sunkiosios nusikalstamos veikos.

Apibendrinus dinaminių rizikos veiksnių įtaką pakartotinam PMP taikymui, galima teigti, kad yra ryšys tarp minėtų rizikos veiksnių ir pakartotinio nusikalstamumo. Daugiausia nusikalstamą veiką įvykdo ir PMP priemonės skiriamos žemesnio išsilavinimo, nedalyvaujantiems darbinėje veikloje, nevedusiems ar išsiuokusiems tiriamiesiems, gyvenusiems socialinės globos namuose ar su vienu iš tėvų, nepripažįstantiems psichikos sutrikimo ar medikamentinio gydymo reikalingumo.

Nepakaltinamų asmenų integracija į visuomenę pradedama gydymo įstaigoje. Hospitalizacijos metu, kuomet taikomos PMP priemonės, teikiamos kompleksinės paslaugos, kurias sudaro: medikamentinis gydymas ir priežiūra, psichologinė pagalba bei psichosocialinė rehabilitacija. Tyrimo metu gauti duomenys rodo, kad būdami štaacionare, kuomet taikomos PMP, 91,5% tiriamųjų esant poreikiui kreipiasi pagalbos į specialistus, 59,2% respondentų pripažįsta psichosocialinėje rehabilitacijoje taikomas programas, 74,6% nepakaltinamų asmenų pasitiki jiems paslaugas teikiančiais multidisciplininės komandos nariais. 84,5% hospitalizacijos metu laikosi įstaigos/skyriaus taisyklių. Įgalinimo procese dalyvauja 36,6% artimųjų.

Resocializacija. Iš tyrimo gautų duomenų matyti, kad po PMP taikymo stacionare 63,4% tiriamųjų gavo artimųjų paramą ir palaikymą (19,7% – dvasinę/psichologinę; 1,4% – finansinę; 43,7% – abi), tačiau 36,6% respondentų neturėjo jokio artimųjų palaikymo ir paramos. Inštitucines paslaugas gavo 97,2% tiriamųjų. Analizuojant resocializacijos procese dalyvavusių įstaigų tinklą, paštebėta, kad paslaugas teikė psichikos sveikatos centrai (66,2% atvejų), 29,6% – socialinės globos įstaigos ir 4,2% – savivaldybės/seniūnijos. Didžiąją dalį paslaugų (79%) sudarė medikamentinis gydymas, 2,8% – psichologinė pagalba ir 18,2% – psichosocialinė rehabilitacija.

Tyrimo rezultatai parodė, kad nepakaltinamų asmenų įgalinimo procese visai nedalyvavo ugdymo įstaigos, socialinių paslaugų centrai, bendruomeninės ir religinės organizacijos.

Išvados

1. Nepakaltinamų asmenų pakartotiniam nusikalstamumui įtakūs statiniai veiksniai, susiję su asmens ir šeimos kriminaline istorija, bei dinaminiai veiksniai, susiję su asmens išsilavinimu, darbu, psichine sveikata, socialiniais ryšiais.

2. Daugiausia nusikalstamą veiką įvykdo ir PMP priemonės skiriamos žemesnio išsilavinimo asmenims, nedalyvaujantiems darbinėje veikloje, nevedusiems ar išsituokusiems tiriamiesiems, gyvenusiems socialinės globos namuose ar su vienu iš tėvų, nepripažįstantiems psichikos sutrikimo ar medikamentinio gydymo reikalingumo.

3. Tyrimo rezultatai parodo rizikos veiksnių įtaką tiriamųjų nusikalstamumui: 72% respondentų išsilavinimas – vidurinis ir žemesnis; 49% respondentų neturi profesinės kvalifikacijos; tik 15,5% respondentų turi nuosavą būstą; socialiniai ryšiai su artimaisiais silpni (68% nurodė, kad ryšiai fragmentiški arba jų nėra); 92% iki PMP taikymo gydyti psichiatrijos ligoninėse.

4. Tyrimo rezultatai parodė šias menkas tiriamųjų įgalinimo išorines sąlygas: silpni socialiniai ryšiai ir menki dalyvavimo šeimoje bei bendruomenėje įgūdžiai; mažos galimybės pasirinkti (dėl sveikatos būklės, išsilavinimo); ribota galimybė naudotis ištekliais (menka šeimos ir bendruomenės parama).

5. Rizikos veiksniai, turintys įtakos nepakaltinamų asmenų pakartotiniam nusikalstamumui, susiję su šių asmenų įgalinimu – pasirinkimų didinimu bei galimybėmis paveikti savo gyvenimą.

Literatūra

1. Jesiūnienė D. Įgalinančios socialinių paslaugų organizacijos konstravimas. [http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-](http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120626_104450-48716/DS.005.0.01.ETD)

0001:E.02~2012~D_20120626_104450-48716/DS.005.0.01.ETD (2015-03-10).

2. Juštickaja S., Gavėnaitė A. Recidyvinis nusikalstamumas: tyrimo galimybės ir perspektyvos Lietuvoje. <http://www.teise.org/data/2009-3-justickaja-gavenaite.pdf> (2015-03-10).
3. Leliūgienė I., Janušaitienė N., Baršauskienė V. Psichikos liga - depresija sergančių žmonių socialinis įgalinimas edukacinėmis priemonėmis psichikos sveikatos centruose. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367168682037/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (2015-03-10).
4. Linhorst D. Empowering People with Severe Mental Illness: A Practical Guide. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=kLm2GM5K7w0C&oi=fnd&pg=PR13&dq=David+Linhorst,+2006,+Empowering+People+with+Severe+Mental+Illness:+A+Practical+Guide&ots=ojvtjBeI-C&sig=g0HqHeF8ZEpk37n3PZnm4FVko9U&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (2015-03-10).
5. Petkus A., Babachinaitė G. Kriminologinės problemos dvidešimtmečio socialinių pokyčių Lietuvoje kontekste. *Jurisprudencija*, 2014; 21(1):259–278. <http://dx.doi.org/10.13165/JUR-14-21-1-13>
6. Petrošius M., Dirgėlienė I. Įgalinanti bendruomenė asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, resocializacijos procese. <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/viewFile/170/pdf> (2015-03-10).
7. Uštinavičiūtė L., Žukauskienė R., Laurinavičius A. Lietuvos nuteistųjų pakartotinio nusikalstamumo rizikos veiksniai: oasys metodikos diskriminantinio validumo analizė. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/b40/19uštinviciute,%20zukauskienė,%20laurinavicius.pdf> (2015-03-10).
8. Uštinavičiūtė L. Lietuvos teisės pažeidėjų rizikos veiksnių, susijusių su pakartotiniu nusikalstamumu, analizė. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20121115_135113-46832/DS.005.0.01.ETD (2015-03-10).
9. Uštinavičiūtė L., Laurinavičius A., Žukauskienė R., Bاندzevičienė R. Kriminogeninių rizikos veiksnių palyginimas skirtingose Lietuvos teisės pažeidėjų grupėse. https://www.mruni.eu/upload/iblock/391/3_Uštinviciute.pdf (2015-03-10).
10. Venclovienė M. Įgalinimo samprata ir veiksniai socialinio darbo metodų perspektyvoje. <http://www.lmaleidykla.lt/publ/02357186/2015/2/113%E2%80%93121.pdf> (2015-03-10).
11. Žilinskienė L., Tumilaitė R. Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2011; 2(29):285-313.

THE CONNECTION BETWEEN THE REPEATED CRIMES AND CONDITIONS FOR EMPOWERMENT OF THE IRRESPONSIBLE PERSONS

J. Navickienė, A. Liausėdas, E. Vaitiekus

Key words: irresponsible person, repeated crime, risk factors, empowerment.

Summary

In the recent decades, many studies were conducted, which

examined the causes of the offences and risk factors causing the repeated crime. The repeated crime is a constant tendency to commit repeated crimes and antisocial behaviour.

Factors that influence on the re-criminal behaviour are a low level of education, lack of basic skills, problems with the employment on the labour market, absence of the domicile, use of drugs and alcohol, mental health disorders and weak social relations. The essential role of these factors for the repeated crimes was approved by the results of conducted researches in the various countries. Therefore, it is grounds to believe that these factors are versatile.

The aim of the article is to reveal the connection between the repeated crimes and conditions for empowerment of the irresponsible persons. The applied methods are based on the analysis of

the scientific literature and patients' documentation of Rokiškis psychiatric hospital. The study showed the influence of the risk factors on the subjects' crime and poor external conditions of empowerment for subjects. The risk factors that influence on the repeated crime of irresponsible persons are related to the empowerment of individuals – increasing choices and opportunities to influence on their lives.

Correspondence to: j.navickiene@rpl.lt

Gauta 2015-12-10

KVIEČIAME PRENUMERUOTI “SVEIKATOS MOKSLŲ” ŽURNALĄ 2016 METAIS!

Žurnalas “Sveikatos mokslai” (Index Copernicus, EBSCO host (Academic Search Complete), Gale (Academic OneFile), ProQuest (Ulrich's, Summon), Australia (ERA) 2012 Journal List (ERA ID 34962) skirtas visų specialybių gydytojams, slaugytojams ir kitiems specialistams, spausdina mokslinius straipsnius lietuvių, anglų kalbomis. Reikalavimai straipsniams atitinka mokslo leidiniams keliamus reikalavimus.

Žurnalas kioskuose neparduodamas.

Žurnalą, kuris leidžiamas kartą per du mėnesius, galima užsiprenumeruoti visuose Lietuvos pašto skyriuose, taip pat internetu: www.post.lt

Prenumeratos kaina nesikeičia: visiems metams – 34,75 EUR (120 Lt), šešiams mėnesiams – 17,37 EUR (60 Lt), keturiems mėnesiams – 11,58 EUR (40 Lt), dviem mėnesiams – 5,79 EUR (20 Lt).

Prenumeratos kodas: 5348.

Žurnalo autoriams straipsnių spausdinimas mokamas.

Redakcija